

שאלה: כתוב בעשרת הדברות "כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכְּנָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ". בזכות שנקיים כבוד אב ואם נזכה להאריך ימים על אדמת ארץ ישראל (שמות כ, יא). איזה קשר יש ביניהם? ועוד, מכל המצוות החשובות שהוזכרו בעשרת הדברות, מדוע דוקא כאן הוזכרה ארץ ישראל? לא לענין אמונה בהקב"ה, לא ענין שבת, לא איסור רציחה או ניאוף, אלא דוקא כבוד אב ואם?

תשובה: עונה על כך רלב"ג בפירושו לתורה (מהד' מוסד הרב קוק, עמ' קסב) כי תיקון כללי של המדינה היא שיקבלו הצעירים מוסר והדרכה מפי המבוגרים מהם, שהם בעלי נסיון-חיים. אמנם הצעירים הם בעלי יוזמה, בעלי אִנְרֵגִיּוֹת ושאיפות רבות, אבל לא היה אפשר להם ללמוד משגיאות העבר, לכן הם חוזרים על כל אותן השגיאות של דורות הקודמים, אם לא יקחו עצה של המבוגרים מהם. דוקא אלו שעברו עליהם הרבה ענינים הם היכולים ליעץ מה כדאי ומה אינו כדאי. לכן צריכים לכבד את המבוגרים, ולשמוע לעצתם.

בעצם, השכר למצוה זו אינה בלבד ליחידים המקיימים המצוה, אלא הוא גם שכר של הציבור. "למען יארכו ימיהם על האדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך". הוא לא נתן האדמה הזאת ליחיד אלא לכלל הציבור. כמו שסוף הפסוק מדובר לציבור, כך תחילת הפסוק נאמר אל כלל הציבור. קיום מצוה זו היא זכות שלא ניענש כולנו בגלות מן הארץ.

ומדוע זאת? מה כוחה של מצוה זו? אלא מסביר רמב"ן (על ספר דברים ה, טז) כי אביו ואמו של האדם הם שותפים להקב"ה בבריאת אותו האדם. כמו שלימדונו חז"ל (קידושין ל - לא) "שלשה שותפין הן באדם, הקדוש ברוך הוא, ואביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני... ובזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני".

על האדם להכיר שהוא עצמו אינו יצור מוחלט. היה זמן שהוא לא היה קיים בכלל. מה שהוא חי ונושם ופעיל ועושה, הוא בזכות אביו ואמו. לכן עליו להכיר להם טובה. ועוד יותר מזה לאין ערוך עליו להכיר טובה להקב"ה שנתן לאביו ואמו את הכלים הדרושים ליצור עוד בן אדם. עליו להודות להקב"ה שלא רק העניק לו בשר ועצמות כמו שקיבל מאביו ואמו, אלא גם קבל שִׁקְל ודעת, גם רוח חיה, גם יכולות אנושיות להיות מְתַפְקֵד כבן אדם. וזה קבל רק מאת הקב"ה. המכבד אביו ואמו יבוא גם לכבד ולהוקיר את הקב"ה. ולכן, כמו שכתב רמב"ן, חמש מצוות ראשונות שבלוחות הן בין אדם להקב"ה, וחמש מצוות האחרונות הן בין אדם למקום; ומצות כבוד אב ואם נרשמה בין הראשונות! כלומר היעד הוא להגיע מזה לכבוד האל.

כמה חשוב מתן ארץ ישראל, בה העם יכול להביא לידי מימוש הסגולות הישראליות במלואן. לזכות לכך צריכים להכרה לדעת מי הוא שהביא אותנו עד הלום. בזכות כבוד אב ואם זוכים אנו לרשת את הארץ! כי ע"י מצוה נפלאה זו עוד נגיע להכרת טובה להקדוש ברוך הוא.

והוסיף רלב"ג הנ"ל כי חיוב כבוד אב ואם הוא לא רק בחייהם, אלא גם אחר מותם. כאשר האדם הולך בדרכי מישרים, חי חיים תקינים וטובים וישרים, בזה הוא מכבד את הוריו גם אחרי מותם. וזה גם מפורש בזוהר (פסקא אחרונה לפרשת בחוקותי).

*

אבל יש עוד קשר נוסף בין עשרת הדברות לבין היותנו בארץ ישראל. לא רבים שְׁמִים-לב לכך אבל הר סיני שעליו קבלנו את הלוחות, ועליו נכנסנו לברית לקיים כל מצוותיה (שמות כד, ז), נמצא בארץ ישראל. כך מלמדנו "ספר הכוזרי" (מאמר ב פסקא יד). כי המתנה הזאת של ארץ ישראל משתרעת מנהר פרת ועד נהר הנילוס (בראשית טו, יח). וידוע כי מדבר סיני היא מזרחה לנהר נילוס, ואדמה ההיא מיועדת להיות ארץ ישראל נחלתנו. ובכן קבלנו את התורה על אדמה העתידה להיות ארץ

ישראל. ואמנם, יש מדרש אחר שם אמרו חז"ל כי התורה נמסרה לנו במדבר, בארץ הפקר, כדי שלא יטעו האומות לחשוב שאין להם סיכוי לקבל עליהם את התורה. וזה לא כן, כי "כל הרוצה לקבל יבוא ויקבל" (מכלתא, יתרו, בחודש, סוף פרשה א; ילקוט שמעוני, יתרו, פסקא רע"ה). אם כן לכאורה לא ניתנה התורה בארץ ישראל?

הישוב לזה הוא כי עדיין לא נכבשה אדמה זו ע"י ישראל, ולכן היא נחשבת כחוץ לארץ. אבל לפי יעודה האמתית, לפי הצפוי לה, לפי הבטחת הקב"ה לאברהם אבינו, היא תהיה ארץ ישראל ממש.

קיום מצוה זו של כבוד אב ואם היא זכות שלא ניענש בגלות מן הארץ.